
КОЗЬМЕНКО О.І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
іноземних мов та професійної
комунікації, Східноукраїнський
національний університет
ім. Володимира Даля,
м. Сєвєродонецьк, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ФАКТОРІВ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається поняття успішності навчання студентів у вищих навчальних закладах. Охарактеризовано основні фактори успішності. Визначено умови, що сприяють успіху у навчанні. Розглянуто ознаки, що характеризують успішного студента. Наводяться чинники, які перешкоджають досягненню успіху в університеті.

Ключові слова: успішність навчання, студент, фактори успішності, вищий навчальний заклад, перешкоди на шляху до успіху.

В статье рассматривается понятие успешности обучения студентов в высших учебных заведениях. Охарактеризованы основные факторы успешности. Определены условия, способствующие успеху в учебе. Рассмотрены признаки, характеризующие успешного студента. Приводятся условия, которые препятствуют достижению успеха в университете.

Ключевые слова: успешность обучения, студент, факторы успешности, высшее учебное заведение, препятствия на пути к успеху.

The main purpose of this article is to characterise the number of factors which have been identified in the research literature as being important for student success in university. The article shows the descriptions of the personal resources of students that they use to succeed while attempting to reach their goals as well as those personal characteristics or obstacles that keep students from reaching their goals. Prominent themes supportive of student success included internal and external factors as well as having a future orientation, persistence, and executive

functioning skills such as time management and organization. Results also demonstrate that stress, inadequate academic skills, and distractions are detrimental to student success in university.

Key words: *learning success, student, factors of success, higher educational institution, obstacles on the way to success.*

Постановка проблеми. Пошук шляхів підвищення ефективності підготовки успішних та конкурентоспроможних студентів у системі вищої освіти є нагальною проблемою сучасного суспільства. Сучасний випускник вищого навчального закладу – це освічена, творча, ініціативна особистість, яка здатна до творчої діяльності і відповідальна за результати цієї діяльності. Освітній процес у вищих навчальних закладах має за мету не тільки передачу студентам деякої суми професійних знань, але і цілеспрямований загальний розвиток інтелекту, здібностей студентів до предметів, що вивчаються. Студенту цікавіше вчитися, коли він усвідомлює, що крім оволодіння професійними знаннями відбувається його інтелектуальне зростання, поліпшення перцептивних, мнемічних і розумових якостей. Пріоритетні напрямки світової освіти пов'язані з формуванням у студентів готовності конструювати і здійснювати власну освітню траєкторію протягом усього життя, забезпечуючи успішність у соціальній і професійній діяльності. Процес гуманізації та гуманітаризації освіти виводить унікальну цілісну особистість на перший план в освітньому процесі. Прагнення максимально реалізувати власні можливості під час навчання та у професійній діяльності спонукає студентів замислитися над проблемою успішності навчальної ді-

яльності. У науковій літературі було визначено ряд факторів, які впливають на успішність навчання студентів у університеті. Проте досить невелика кількість літературних джерел містить дослідження, які б безпосередньо надали студентам інформацію щодо ключових ознак успішності навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема успішності, в тій чи іншій мірі, присутня у багатьох дослідженнях, що стосуються проблеми особистості. У вітчизняній філософії та психології безпосередньо питаннями успішності особистості займалися: В. Аверін, Б. Ананьєв, В. Бакштанський, О. Жданов, С. Ковальов, М. Літвак, С. Смірнов, В. Панкратов і ін. Розробка проблеми навчальної успішності представлена такими дослідниками у галузі педагогіки як Л. Вяткін, Н. Мешков, В. Якунін, А. Шевченко, Н. Шевченко та ін. Серед зарубіжних учених, які досліджують успішність в «практичному плані», слід зазначити Дж. Аллена, Р. Ассаджіолі, М. Аткинсона, І. Барнета, Р. Бендлера, К. Бауер, Дж. Грехема, У. Джеймса, Д. Дьюї, Д. Карнегі, А. Маслоу, Д. Нордстока, С. Робінса, К. Роджерса, Д. Саклофске, А. Стельнікі та ін.

Всебічний розвиток особистості що починається ще у дитинстві продовжується і під час навчання у вищій школі, тому що саме в цей період відбуваються ті аксіологічні, моральні та особистісні перетворення, які карди-

нально впливають на подальше самостійне життя дорослої людини. Саме навчання у вищій школі надає можливість молодій людині розвинути свої творчі здібності, комунікативні навички, досягти перших соціально значущих успіхів та відчувати задоволення від власної діяльності. Вступаючи до вищих навчальних закладів сучасні молоді люди орієнтовані на отримання міцної наукової бази, яка дасть їм можливість мати престижну роботу та задовольнити потреби сучасного суспільства, яке вимагає від фахівця з вищою освітою не тільки володіти високою кваліфікацією, але і бути професійно мобільним, здатним успішно реалізовувати себе в соціально-економічних умовах, які постійно змінюються, творчо активним, таким, що вільно орієнтується у світовому інформаційному просторі. Формальне отримання вищої освіти не гарантує досягнення успіху у професійній сфері, але постійно зростаючі вимоги роботодавців до освітнього рівня претендентів на початку роботи та можливості подальшого кар'єрного і професійного зростання є вагомим стимулом вступу до вищих навчальних закладів. Успішність навчання є запорукою отримання бажаного результату. Успіх навчання передбачає наполегливість, функціональні навички управління часом та самостійної роботи, організації сприятливого середовища, у той час як такі фактори, як стрес, відсутність соціальних та навчальних навичок, недостатня підготовка шкодять успішності студента. Статистика свідчить, що не всі студенти які вступають до вищих навчальних закладів спроможні завершити освіту, деякі неспроможні дійти до кінця першого курсу або повернутися наступного року до навчання після відрахування [10]. Причини такої поведінки можуть бути різноманітні та

не залежати від особи студента, наприклад, соціальні, економічні, політичні і т. д. Проте на думку науковців, причини, що пов'язані з психологічними особливостями молодого людини, педагогічними проблемами, мотиваційними чинниками, тобто суб'єктивні фактори переважають у більшості випадків [2, 3, 5, 7]. Такі фактори як характер професійної спрямованості, психологічна готовність до майбутньої професійної діяльності, способи навчальної роботи, інтелект, мотивація навчальної діяльності, особистісні якості: впевненість в собі, наполегливість в досягненні мети, почуття обов'язку, цілеспрямованість, сила волі, низький рівень тривожності й інтравертованість; працездатність, потреба в досягненні, рівень сформованості учбових умінь, регулярність і систематичність занять, самостійність і планованість у роботі та інші впливають на успішність навчання студента та знижують ризик неотримання вищої освіти. Обізнаність у питанні досягнення успіху у навчанні та знання перешкод допоможе як студентам так і викладачам полегшити процес адаптації та досягти студентам мети отримання вищої освіти. На сьогодні існує багато досліджень, які визначають ряд чинників важливих для успіху в навчальній діяльності, але значна частина розуміння академічного успіху все ще залишається невідомою.

Мета статті - охарактеризувати умови і фактори успішності навчання студентів у вищих навчальних закладах, визначити чинники, що негативно впливають на досягнення успіху в університетах.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Поняття успішності є досить поширеним і трактується як наявність успіхів (позитивних наслідків) у чомусь, які дають позитивний результат. Успішність у

навчанні передбачає гарне засвоєння знань, умінь, навичок, встановлених навчальною програмою, що відбивається в оціночних балах. Успішність студента передбачає створення комплексу умов, що дозволяють досягти значних результатів у навчанні. Студент та його соціальне оточення цілеспрямовано створюють спеціальні умови які організують учбовий процес та сприяють отриманню бажаного результату. Чинниками, які безпосередньо впливають на успішність студента можуть бути як зовнішні та і внутрішні фактори. До зовнішніх належать економічні фактори (фінансова підтримка з боку родини, сімейний бюджет, форма навчання, що дозволяє працювати); соціальні -соціальне походження, сімейний стан, країна та місце проживання та педагогічні фактори - рівень довузівської підготовки, рівень кваліфікації викладачів, престижність вузу, стан матеріально-технічної бази навчального закладу. Внутрішні фактори характеризують стан здоров'я людини, вік, рівень володіння навичками самоорганізації, планування і контролю своєї діяльності (перш за все навчальної); мотиви вибору ВНЗу, і, нарешті, індивідуальні психологічні особливості студентів [3]. Критерієм успішності навчальної діяльності вважається обсяг і якість засвоєних знань та сформованих умінь і навичок, тобто академічна успішність, та рівень навчальних досягнень, якість і способи розумової навчальної роботи (активність, напруженість, тривалість, систематичність, прийоми роботи) [2]. У дослідженні К. Желтової наведено типовий портрет успішного студента який характеризується як спрямований на максимальне використання своїх можливостей і здібностей, прагне до розвитку, цінує чесність, вихованість і чуйність; основними засобами

досягнення значущих цілей визнає самоконтроль, акуратність у справах, уміння логічно мислити, приймати обдумані рішення. Для нього характерно: оперативне, рухливе мислення, високий рівень загальної культури, розвинуті інтелектуальні інтереси. Він швидко навчається, цілеспрямований, вміє контролювати свої емоції і поведінку, відповідальний, сумлінний, з розвиненим почуттям обов'язку, наполегливий в досягненні мети, консервативний, чутливий, вразливий, схильний до самозвинувачення і незадоволення собою. Успішний студент виявляє до навчальних занять постійний інтерес, демонструє активність і зацікавленість, але не вважає навчання єдиною справою, на яку слід витрачати час. Йому притаманно високий рівень розвитку професійної мотивації; чітке бачення мети і засобів її досягнення; висока потреба в досягненнях; затвердження особистого престижу [1]. Розуміння критеріїв та факторів успішності студента надає професорсько-викладацькому складу та адміністрації вищого навчального закладу можливість використовувати більш індивідуалізований підхід у визначенні слабких та сильних сторін студентів з метою створення більш сприятливого та орієнтованого на успіх середовища у навчальному закладі. Аналіз зарубіжних досліджень щодо виділення ключових ознак успішності дозволяє припустити, що внутрішні та зовнішні фактори лише у сукупності можуть сприяти або перешкоджати успіху у навчанні. Канадські науковці А. Стельнікі, Д. Нордстоке та Д. Саклофске у дослідженні присвяченому аналізу особистих ресурсів успішних студентів університету вказують, що існує багато неявних ознак досягнення успіху у навчанні [10]. Дослідники посилаючись на розробки інших

авторів доводять, що, такі фактори як високий середній бал у школі та оцінки випускних іспитів безпосередньо впливають на академічну успішність студента та намір продовжувати навчання у вищому навчальному закладі [7]. Така характеристика як “академічна поведінка” студентів, тобто відвідування занять, рівень наполегливості у здобутті знань, розвиток спеціальних навичок навчання – все це буде позначатися на успіху навчання в університеті. Також успішність залежить від академічної дисципліни, академічної спрямованості та оптимізму студента щодо результатів навчання [4]. На думку вчених, успішне проходження окремих курсів дисциплін та спроби поглибити вивчення матеріалів курсу сприяють досягненню високих результатів академічної успішності [10]. Зважаючи на той факт, що перехід від навчання у школі до навчання у ВНЗ створює для молоді додаткові вимоги та труднощі, що провокують стресовий стан, проблема адаптації першокурсників є також актуальною для вищої школи. Студенти-першокурсники стикаються з вимогами щодо більш високого рівня самостійності, незалежності, ініціативи та саморегулювання порівняно з навчанням у школі [6]. Необхідність надання ефективної психологічної допомоги цим студентам особливо очевидна на особистому рівні. Дослідження вчених дозволяють дійти висновку, що рівень розвитку вольових якостей та саморегуляції студента, рівень самооцінки та самосвідомості суттєво впливають на процес адаптації першокурсника [10]. Такі чинники, як соціальне оточення та сприятливий психологічний клімат у навчальному закладі також можуть позначитися на успішності навчання студента. Науковці доводять, що щира зацікавленість навчального закладу у студентах

(наприклад, шанобливе ставлення, співчуття, визнання значущості з боку адміністрації та викладачів) сприяє інтеграції студентів до академічної спільноти та збільшує бажання студентів залишатися у навчальному закладі [5]. Навпаки, дезінтеграція студента, почуття самотності та відокремленості можуть в кінцевому підсумку призвести до бажання студентів залишити навчальний заклад. Причиною рішення про припинення навчання або перевodu до іншого навчального закладу, на думку вчених, може бути незадоволення навчальним закладом (рівнем та якістю надання освітніх послуг, матеріально-технічним станом закладу, побутовими умовами кампуса та ін.) [9]. Проблема успішності навчання безпосередньо пов'язана з відвідуванням занять, наявністю заборгованості за навчальним планом або незадовільним результатом складання сесії. Науковці серед причин такої поведінки називають низький рівень академічних навичок, слабке вміння управління часом (тайм-менеджмент) та погані самоконтроль та самодисципліну [8]. На щастя, дослідження демонструють, що спеціальні заходи, спрямовані на встановлення та досягнення особистих академічних цілей, формування навичок навчання та вдала підготовка до іспитів можуть допомогти покращити академічну поведінку та сприяти підвищенню успішності навчання у вищій школі [10]. Деякі вчені вказують на ще один важливий чинник успішності навчання - соціальну та сімейну підтримку, яку отримують студенти. Дослідження доводять, що високий рівень соціальної підтримки може позитивно вплинути на адаптацію до університету; підтримка з боку сім'ї та однолітків є важливою для успіху студентів, а соціальна підтримка з боку сім'ї може бути важливішою, ніж

фінансова підтримка, особливо для дітей [8, 9].

Висновки і пропозиції. Таким чином, багато науковців визначають ряд чинників які важливі для успіху в університеті. Недоліком більшості досліджень є використання анкетних шаблонних методів діагностики студентів, які не закликають опитуваних виразити власними словами свої думки та почуття, пов'язані з їхнім університетським досвідом. Було б важливо безпосередньо запитувати студентів, чому вони є успішними, щоб більш повно зрозуміти, чого не вистачає в поясненні успішності студентів. Незважаючи на той факт, що деякі студенти не зможуть проаналізувати власні переваги та недоліки на шляху до успіху, а інші не зможуть знайти відповідні визначення факторів успішності або визначити власні недоліки, що перешкоджають успіху в навчанні, канадські дослідники впевнені, що переважна більшість студентів усвідомлюють свої власні зусилля та особисті ресурси, які допомагають їм досягти успішності, а також ті, які перешкоджають їхній здатності до

успіху [10]. Цей підхід може зміцнити обґрунтованість існуючих результатів досліджень і дозволить глибше зрозуміти різні чинники які важливі для успіху в університеті.

Науково-педагогічним працівникам та керівництву університетів вкрай важливо навчитися ідентифікувати студентів, які можуть підпасти у групу ризику щодо небажання або неспроможності навчання на ранньому етапі, а також використовуючи знання про успішність, допомагати студентам навчатися. Розробка системи ідентифікації студентів, які потребують додаткової підтримки буде сприяти розвитку програм для заохочення студентів до навчання та забезпечення успішності навчання. Такі заходи позитивно вплинуть на рейтинги якості навчання вищих навчальних закладів, а чітке виявлення потреб студента та факторів ризику може стимулювати до створення індивідуалізованих та конкретних програм підтримки з довготривалими позитивними наслідками для всіх студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Желтова Е.В. Динамика психологических детерминант студентов с разной учебной успешностью [Текст] / Е.В. Желтова // Гуманитарные и социально-экономические науки. – 2006. – № 10. – С. 151-155
2. Ишков А.Д. Учебная деятельность студента: психологические факторы успешности: Монография / А.Д. Ишков // – М.: Изд-во АСВ, 2004. – 224 с.
3. Смирнов С.Д. Психологические факторы успешной учебы студентов вуза / С.Д. Смирнов // [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.psy.msu.ru/science/public/smirnov/students.html>.
4. Allen J.M., Smith C.L. Faculty and student perspectives on advising: Implications for student dissatisfaction. / J.M. Allen, C.L. Smith // Journal of College Student Development – 2008. – №49 (6). – P. 609–624
5. Barnett E. A. Validation experiences and persistence among community college students / E. A. Barnett // Review of Higher Education – 2011. – №34(2). – P. 193–230

6. Bryde J. F., Milburn C. M. Helping to make the transition from high school to college. / J.F Bryde., C.M. Milburn // In R. L. Emans (Ed.), *Understanding undergraduate education*. - Vermillion, SD: University of South Dakota Press. - 1990. - P. 203-213
7. Friedman B. A., Mandel R. G. The prediction of college student academic performance and retention: Application of expectancy and goal setting theories / B.A. Friedman, R.G. Mandel // *Journal of College Student Retention* - 2009. - №11(2). - P. 227-246.
8. Kennett D.J., Reed M.J. Factors influencing academic success and retention following a 1st-year post-secondary secondary success course / D.J. Kennett, M.J. Reed // *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*. - 2009. - №15(2). - P. 153-166.
9. Lundquist C., Spalding R.J., Landrum R. E. College student's thoughts about leaving the university: The impact of faculty attitudes and behaviors/ C. Lundquist, R.J. Spalding, R.E. Landrum // *Journal of College Student Retention: Research, Theory and Practice* - 2002. - №4(2). - P. 123-133
10. Stelnicki A.M., Nordstokke D.W., Saklofske D.H. Who is the successful university student? An analysis of personal resources / A.M. Stelnicki, D.W. Nordstokke, D.H. Saklofske // *Canadian Journal of Higher Education* - 2015. - №45(2). - P. 214-228

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Zheltova Ye.V. Dinamika psikhologicheskikh determinant studentov s raznoy uchebnoy uspezhnostyu [Tekst] / Ye.V. Zheltova // *Gumanitarnyye i sotsialno-ekonomicheskiye nauki*. - 2006. - № 10. - S. 151-155
2. Ishkov A.D. Uchebnaya deyatel'nost' studenta: psikhologicheskiye faktory uspezhnosti: Monografiya / A.D. Ishkov // - M.: Izdatel'stvo ASV, 2004. - 224 s.
3. Smirnov S.D. Psikhologicheskiye faktory uspezhnoy ucheby studentov vuza / S. D. Smirnov // [Elektronnyy resurs]. Rezhim dostupa - <http://www.psy.msu.ru/science/public/smirnov/students.html>.
4. Allen J. M., Smith C. L. Faculty and student perspectives on advising: Implications for student dissatisfaction. / J. M. Allen, C. L. Smith // *Journal of College Student Development*. - 2008. - №49 (6). - P. 609-624
5. Barnett E. A. Validation experiences and persistence among community college students / E. A. Barnett // *Review of Higher Education* - 2011. - №34(2). - P. 193-230
6. Bryde J. F., Milburn C. M. Helping to make the transition from high school to college. / J.F Bryde., C.M. Milburn // In R. L. Emans (Ed.), *Understanding undergraduate education*. - Vermillion, SD: University of South Dakota Press. - 1990. - P. 203-213
7. Friedman B. A., Mandel R. G. The prediction of college student academic performance and retention: Application of expectancy and goal setting theories / B.A. Friedman, R.G. Mandel // *Journal of College Student Retention* - 2009. - №11(2). - P. 227-246.

8. Kennett D.J., Reed M.J. *Factors influencing academic success and retention following a 1st-year post-secondary secondary success course* / D.J. Kennett, M.J. Reed // *Educational Research and Evaluation: An International Journal on Theory and Practice*. – 2009. – №15(2). – P. 153–166.
9. Lundquist C., Spalding R.J., Landrum R. E. *College student's thoughts about leaving the university: The impact of faculty attitudes and behaviors*/ C. Lundquist, R.J. Spalding, R.E. Landrum // *Journal of College Student Retention: Research, Theory and Practice* – 2002. – №4(2). – P. 123–133
10. Stelnicki A.M., Nordstokke D.W., Saklofske D.H. *Who is the successful university student? An analysis of personal resources* / A.M. Stelnicki, D.W. Nordstokke, D.H. Saklofske // *Canadian Journal of Higher Education* – 2015. – №45(2). – P. 214–228

Kozmenko Olena

Ph.D., Associate Professor, Department of Foreign Languages and Professional Communication, East Ukrainian National University by Volodymyr Dahl, Severodonetsk, Ukraine
E-mail: olena_kozmenko@ukr.net

**CHARACTERISTICS OF STUDENTS' SUCCESSFUL
EFFECTIVENESS FACTORS**